

Петро Серотюк

**БАЯН
ПЕРША ЗУСТРІЧ**

ШКОЛА ГРИ

Навчальний посібник для юних баяністів

Тернопіль
Навчальна книга – Богдан

ББК 85.315.3
С32

Рецензенти:
народний артист України, професор НМА ім. П.І. Чайковського
В.В. Бесфамільнов
заслужений діяч мистецтв України, професор Одеської музичної академії ім. А. Нежданової
В.П. Власов
кандидат мистецтвознавства, професор
Ю.Г. Ястребов

Серотюк П.Ф.

С32 Баян. Перша зустріч. Школа гри: Навчальний посібник для юних баяністів. —
Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2008.— 120 с.

ISBN 978-966-408-531-8

У посібнику подано цікавий матеріал для розвитку слуху баяністів-початківців, для вивчення нотної грамоти та оволодіння навичками гри як на баяні з готовими акордами, так і на виборному баяні. З цією метою використано сучасні високоефективні методики.

Навчальний посібник адресований юним баяністам 6–8 років та їхнім учителям.

ББК 85.315.3

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина даного видання не може бути використана чи відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

Серотюк Петро Федорович

Баян. Перша зустріч. Школа гри

Навчальний посібник для юних баяністів

Головний редактор *Богдан Будний*

Редактор *Марія Козяр*

Музичний редактор *Петро Серотюк*

Художник *Любомир Бейгер*

Комп'ютерна верстка *Володимир Новохатський*

Підписано до друку 20.01.2008. Формат 60x84/8. Папір офсетний.
Гарнітура Таймс. Умовн. друк. арк. 13,95. Умовн. фарбо. відб. 13,95.

Видавництво «Навчальна книга — Богдан»
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців
ДК №370 від 21.03.2001 р.

Навчальна книга — Богдан, а/с 529, м.Тернопіль, 46008
тел./факс (0352)52-06-07; 52-19-66; 52-05-48
publishing@budny.te.ua
www.bohdan-books.com

© Серотюк П.Ф., 2008

© Навчальна книга — Богдан,
макет, художнє оформлення, 2008

ISBN 978-966-408-531-8

ВІД АВТОРА

Я глибоко переконана, що перший етап навчання є вирішальним у подальшій долі музиканта.

А. Артоболевська

Школа гри “Баян. Перша зустріч” має такі особливості:

- вона адресована учням музичних шкіл віком 6–8 років та їхнім педагогам для навчання гри як на виборному баяні (F.B.), так і на баяні з готовими акордами (S.B.);
- її зміст включає ефективні методики розвитку звуковисотного ладового слуху;
- репертуар посібника спрямований на природний розвиток виконавського апарату, орієнтації на клавіатурах, координації рухів обох рук і техніки гри на баяні.
- розвиток слуху, набуття виконавських навичок та вивчення нотної грамоти — взаємопов’язані, тому повне і послідовне засвоєння чітко систематизованого змісту школи є важливим, оскільки забезпечує міцний фундамент для динамічного розвитку учня-баяніста в подальшому навчанні.

Передумови успішних занять із початківцями

Перш за все — це налагодження взаємовідносин між педагогом та учнем. Учителеві важливо якомога краще знати учня: особливості його характеру, здібності, уподобання, захоплення. Від цього залежить, чи знайде вчитель “ключик” до душі дитини, чи вдасться йому “заразити” учня музикою, захопити бажанням пізнати її мову.

Друга передумова — попередження виникнення негативних звичок, адже легше запобігти їм, ніж змінити. Стосується це посадки і постановки рук юного баяніста, ведення міха, аплікатурних навичок, звуковидобування та ін.

Найпоширеніша проблема — це скутість, що діє на учнів паралізуюче, не дає їм розкрити свої можливості. У результаті маємо відсутність бажаного (і можливого!) технічного розвитку, маловиразну гру, нерідко професійні захворювання рук, спини. Вважаю, що скутість появляється з перших уроків гри на баяні від постійного відчуття невпевненості, боязні,

які переходять у страх. Причина — в недосконалості методики початкового періоду освоєння баяна. Адже зазвичай педагог вимагає від учня неможливого: стежити за правильною посадкою, постановкою рук і пальців, правильним веденням міха, за звуковидобуванням, координацією рухів, тобто — “все й одразу!”. Велика кількість проблем та неможливість їх розв’язати призводить до того, що учень-баяніст перебуває під постійним психологічним пресингом.

Щоб цього не сталося, в школі гри пропонується поетапне розв’язання різних проблем. Наприклад, тільки ведення міха, гра тільки лівою рукою (в дуеті з педагогом), або читання одного ритму... При потребі можна приділяти увагу ще якомусь питанню — чи то посадці, чи постановці руки, свободі правої руки та тіла і т. д. Завдання для учня в цей час елементарно прості, але корисні й цікаві. З перших кроків навчання нема “муштри”, а є музикування, дитина перебуває в полоні позитивних емоцій. Це дуже важливо, бо породжує захоплення музикою.

При ослабленні уваги (ознака втоми) потрібно змінювати форми роботи, переключатись на різні вправи, в т. ч. гімнастичні — це і є третьою передумовою. Крім гімнастичних вправ, що дуже важливі для звільнення тіла, рук учня, збереження його осанки, подаються також різні дидактичні вправи з елементами гри: на ведення міха (розділ I), читання ритмічних послідовностей (розділ III), розвиток кистьових та пальцевих рухів (розділ II), техніки читання нот з допомогою пальців рук (розділ III), на розвиток звуковисотних ладових уявлень (“драбинка”, ручні знаки релятиву — розділи V–XI) і т. ін.

Відносно “драбинки” та релятиву потрібно сказати окремо, оскільки для більшості педагогів по класу баяна це щось на зразок “китайської грамоти”. А чи потрібні вони взагалі і для чого ними “голову дітям забивати”? — думає багато хто (хоча якраз діти, не маючи ще комплексів, легко сприймають такі методики).

Наведу думку авторитетного фахівця з проблем початкового періоду навчання баяністів Іосифа Пурица. Ось що він писав у передмові до мого навчального посібника “Хочу быть баянистом”, виданого в 1994 році міністерством культури Російської Федерації:

“...Багаторічна практика роботи у сільській музичній школі ставила перед П. Серотюком чимало складних і своєрідних завдань. Вирішення

РОЗДІЛ I

ПОСАДКА БАЯНІСТА. НАВИЧКИ МІХОВЕДЕННЯ. ДИНАМІЧНІ ВІДТІНКИ.

ПЕРШИЙ У РОК

Їх краще проводити в присутності когось з батьків, роль яких у початковий період навчання дуже велика. Вдома батьки мають звертати увагу на посадку і постановку, на зміст та якість занять учня.

Розказавши про особливості та можливості баяна, педагог виконує ряд п'єс, в т.ч. з I—II розділів школи, зауваживши при цьому, що цю музику учень почне виконувати вже з першого уроку разом з ним.

Посадка баяніста має важливе значення:

1. Сидимо на стільці тільки потрібної висоти! При цьому права нога в колінному суглобі згинається під прямим кутом, а ліва — виносить дещо вперед (ілюстр.1). У класі мають бути широкі підставки різної висоти для ніг та для нарощування стільця.
2. Сидіти потрібно не сутулячись на половині стільця, трохи нахилившись уперед (ілюстр. 2).
3. Міх баяна повинен знаходитись на лівому стегні, а нижній край правої клавіатури має впритиснутися в праве стегно. При такому положенні баян має стійкість і без ременів.

Регулюємо ремені, розказуючи: спочатку — правий (так, щоб тільки долоня проходила між грудьми та корпусом інструмента), лівий ремінь — трохи коротший. Робочий лівий ремінь підтягуємо так, щоб при грі на розжим зап'ясток не вигинався.

Дуже важливо, щоб учень навчався на інструменті гарної якості та відповідного розміру. Висота баяна — не вище плечей учня.

Після цього педагог і учень на різних інструментах, сидячи один навпроти одного, виконують перших три "звукозображальних картинки", користуючись повітряним клапаном (методом гра "з рук, " з показу"). Права рука в цей час вільно висить ("як канат"). Повітряний клапан м'яко, без стуку опускати і відпускати перед зміною міха. Пальці лівої руки округлені, але не притиснуті один до одного, злегка дотикаються

до клавiш. При виконанні "картинок" пальці краще розміщувати в третьому ряду (ілюстр.3).

ЗВУКОЗОБРАЖАЛЬНІ КАРТИНКИ-ВПРАВИ

За допомогою повітряного клапану на баяні зображуємо:

— рівномірне, спокійне дихання дитини, що спить (виконуємо без ременів). Тихе звучання — *p піано*, повітряний клапан відкриваємо наполовину;

— дихання людини, що піднімається вгору (надіваємо ремені). Більш гучне звучання — *mp меццо піано*, повне відкриття клапану;

— людина швидко бігла і задихалась. Скоріше та ще гучніше — *mf меццо форте*.

На наступних уроках (і вдома) виконуватимемо:

— "ШУМ МОРЯ" — (хвиля набігає на берег);

— "ПОРИВЧАСТИЙ ВІТЕР" — (гуде, завиває...);

— "ЧХАННЯ" — рух міха активний та різнонаправлений (зжим-розжим);

— паровозик "ЧИХ-ПИХ". Виконуючи цю вправу, змінювати темп: повільно — прискорюючи — рівномірний рух — призупиняючи — зупинка;

— самим щось придумати.

ГРА ПЕДАГОГА І УЧНЯ НА ОДНОМУ БАЯНІ

Педагог стоїть за спиною учня і грає правою рукою. Міх ведуть обоє, але так, щоб рука вчителя, дотикаючись до руки учня, управляла звуком. Як тільки учень усвідомить і відчує, як управляти міхом, треба дати можливість йому одному вести міх (див. ілюстр. 4).

До цього прийому варто звертатись і в подальшому навчанні. Це сприятиме виразності виконання музики, прискореному освоєнню навичками управління міхом.

Ілюстрація 1.

Ілюстрація 2.

Ілюстрація 3.

Ілюстрація 4.

ШВИДКА ДОПОМОГА

В.Власов

Musical notation for the piece "ШВИДКА ДОПОМОГА". It is written on a single staff in treble clef with a key signature of one sharp (F#). The tempo is marked with a quarter note and a metronome symbol. The piece starts with a dynamic of *pp* (pianissimo) and includes a *simile* marking. The first few notes have fingerings: 4, 3, 2, 1. The piece ends with a dynamic of *pp*. There are dynamic markings of *f* (forte) in the middle of the piece.

АВТО ПРИБУЛО

В.Власов

Musical notation for the piece "АВТО ПРИБУЛО". It is written on a single staff in treble clef with a key signature of one flat (Bb). The tempo is marked with a quarter note and a metronome symbol. The piece starts with a dynamic of *f* (forte).

Виконувати ці "картинки" на зжим після зупинки і розслаблення руки.

ПІСНЯ БАБУСІ

Д.Файзі

Не поспішаючи, ласкаво

Пр.р. mf mp mf mp

Musical score for 'Пісня бабусі' in G major, 4/4 time. The piece is marked 'Pr.р.' (Prestissimo) and 'mf' (mezzo-forte). It features a melody with a descending line and a trill-like figure. Dynamics range from mezzo-forte to mezzo-piano.

ГЛУЗЛИВА ЗОЗУЛЯ

австрійська народна пісня

Scherzando

Пр.р. mf mf p

Musical score for 'Глузлива зозуля' in G major, 4/4 time. The piece is marked 'Pr.р.' (Prestissimo) and 'Scherzando'. It features a lively melody with many slurs and accents. Dynamics range from mezzo-forte to piano.

ПАСТУХИ ГРАЮТЬ

К.Сорокін

Не скоро, наспівно

p mf p pp rit.

Musical score for 'Пастухи грають' in G major, 4/4 time. The piece is marked 'Не скоро, наспівно' (Not too fast, cantabile). It features a melody with many slurs and accents. Dynamics range from piano to pianissimo, ending with a ritardando.

Перед грою кожної п'єси потрібно звернути увагу на назву і характер музики, динамічні відтінки, особливості нотного запису. При виконанні учень дивиться в ноти, хоча вивчати їх ґрунтовно розпочне згодом (див. розділи III, IV).